

Falakat áttörni

Beszélgetés Szloboda Tiborral,
a szabadkai Kosztolányi Dezső Színház igazgatójával

Alapítási év: 1994

Székhely: Szabadka

Alapító(k): Ada, Kanizsa, Kishegyes, Óbecse, Szabadka, Topolya és Zenta önkormányzata és a Vajdasági Magyar Művelődési Szövetség elnöksége

Játszóhely: Gyermekszínház, Népszínház (albérlet)

Első bemutató: 1994: Boris Vian: Birodalomépítők, avagy a Schmürz, rendező: Hernyák György

Igazgatók: Varga Zoltán, Jónás Gabriella, Péter Ferenc, Szloboda Tibor

Fontosabb bemutatók: Mrozek: Strip-tease (1996, a Népszínházzal közösen); Dejan Dukovszki: Puskaporos hordó (1998), Tasnádi István: Közellenség (2000), Shakespeare: Macbeth (2001), Fernando Arrabal: Piknik a csatatéren (2002), Danilo Kiš: Siratófal (2003), Dylon Thomas: A mi erdőnk alján (2004), Pilinszky János: Katonák és gyerekek (2004), Bornemisza Péter: Tragoedia magyar nyelven (2004), Samuel Beckett: Godot-ra várva (2005), Shakespeare: III. Richárd (2005)

Arra kérem, bevezetésül mondjon néhány szót az intézményről.

A szabadkai Kosztolányi Dezső Színház (KDSZ) tizenegy éve működik, ebből az utóbbi négyet én követtem el, nem is én, hanem az a kis csapat, amely a vezetésem alatt jött össze. A színházat annak idején, amikor Ristic formálisan még a Népszínházat vezette, de színház valójában már nem volt Szabadkán, politikai és nem művészi akarat hozta létre, ami kihatott a színház identitására, s aminek ma is súlyos következményei vannak. Köztudott, hogy a KDSZ tizenegy éve nem rendelkezik saját térrel és társulattal, holott, attól függetlenül, hogy voltak stagnációs évei, egy-két jelentős előadást tett le az asztalra, az utóbbi négy évben pedig állandó működés jellemzi. Igazán megérdemelné, hogy komoly intézményként kezeljék. A KDSZ addig volt érdekes, amíg politikailag volt fontos, nagyon rövid ideig, amint újraindult a Népszínház, a KDSZ többé nem volt érdekes. Hogy nem tudtak vele mit kezdeni, az szépen látszik abból, hogy hol kísérletező színháznak, hol a fiatalok színházának nevezték, ami önmagában egy hülyeség, ahelyett, hogy olyan színházzá formálták volna, amely művészi szabadságot, függetlenséget garantál a színházzal foglalkozó művészeknek. Mert a színház nem kor(osztály), hanem beállítottság, nézőpont, művészi szemlélet kérdése. A KDSZ esetében a kísérletező jelleget, s szándékosan nem mondok alternatívot vagy modernet, kellett volna erősíteni, ez illetet volna rá leginkább.

Ma, az utóbbi években hogy próbálnak ennek megfelelni?

Mindenekelőtt klasszikus darabok bemutatásával. Nem utolsósorban azért is, mert a klasszikusokból állati hiány van nálunk. A nagyobb színházak lehetőleg kerülik a klasszikusokat, inkább kortárs darabokat játszanak, amelyekről nem mondom, hogy rosszak, azt sem, hogy jók, de abban biztos vagyok, amellet, hogy a kortárs drámairodalmat ápolni kell, amellet igen-igen csak ápolni kellene a klasszikus drámairodalmat is, főleg azért, mert ezen alapszik a színház. S a színészeknek is sokkal nagyobb kihívás klasszikusokat színre vinni, játszani, a nézőknek pedig a Shakespeare- és a Csehov-művek az alapműveltség fontos állomásai. Hogy a színházak életében mit jelentenek a klasszikusok, azt az Újvidéki Színház esete példázhatja. A színház mái napig híres Csehov-érájáról beszélnek, a Harag-éráról, amit kettejük neve fémjelen és egy rakás nagy színésze is, ami természetes, mert ha olyan darabot próbálunk színre állítani, amelynek igen magasak a követelményei, akkor ezt a színész és a rendező is kihívásnak tekinti.

A repertoár tehát klasszikus művekre épül, de klasszikusnak tekinthető-e minden az utóbbi években a KDSZ-ben színpadra került mű?

Igen. Játszottunk és játszunk Shakespeare-t, a *III. Richárdot*, illetve a *Makrancos hölgyet*, ezt Urbán András fogja rendezni, játszunk a *Godot-t*,

amit a modern drámairodalom remekének tartanak, de már régen klasszikus mű, műsoron van Bornemisza Péter Élektra-átirata, a magyar drámaírás kezdetét jelentő *Tragedia...*, amit Vajdaságban még nem adtak elő, de ide sorolható Pilinszkytól a *Gyerekek és katonák*, ami ugyancsak klasszikus szövegnek tekinthető, főleg annak alapján, ahogy Urbán András hozzányúlt, Shakespeare-t és Heiner Müllert is belekevert, de immár klasszikusnak számít Danilo Kiš is, akinek regényeiből állt össze a *Siratófal* című előadásunk, akárcsak Müller *Kvartettje*.

Óhatatlanul két kérdés vetődik fel annak kapcsán, amit mondott. Milyen közönséget céloz meg a KDSZ, és ezzel a repertoárral hol van a színház helye színjátszásunkban?

Azzal kezdeném, hogy amikor e mellett a repertoár mellett döntöttem, nagyon sok támadás ért. Nem a közönség, hanem kizárólag a szakma részéről. Működni kezdett a szakmai irigység, ami mindenhol jelen van, de itt mérhetetlen méreteket öltött. Azért támadtak, hogy miért ezekkel a darabokkal foglalkozom, mert nekünk nem ez lenne a dolgunk, hanem afféle két-három személyes kis marhaságokat kellene játszanunk. Ezt követelték, mert az volt a céljuk, hogy a KDSZ ne kezdjen komolyan funkcionálni, ne váljon komoly színházzá. Ha ugyanis a színháznak olyan a repertoárja, amilyenről beszéltem, akkor világos, nem lehet bennünket úgy kezelni, hogy szórakoznak a kölkök.

Kölkök? Kikre gondol?

Az én generációmra. Bennünket még mindig úgy kezelnek, mintha akadémisták lennénk, holott átléptük a harmincat, többen családosak vagyunk. Nem értem, hogy lehet így kezelni ezt a generációt, amelyre '98 táján a vajdasági színjátszás újrakezdését alapozták, amiben, tudom, sok színházi embernek volt szerepe, s ami egy kényszerhelyzet következménye volt. Nem tudom, jól tették-e, de tény, hogy ez a generáció egy idő után megtette, amit tőle vártak. Más kérdés, hogy gyorsan igyekeztek leépíteni bennünket. Feleslegessé váltunk. Ugyanez ismétlődik meg az újabb nemzedékekkel. Tény, hogy sok színész jön ki az Akadémiáról, s egyre kevesebb közöttük a színész. Generációkként van egy-két tehetséges ember, de szakmailag nagy esés észlelhető.

Ne feledkezzünk meg a közönség kérdéséről. Annak ellenére, hogy havonta háromszor játszanak, van közönségük?

Van. Bár sokan jóslták, hogy nem lesz közönségünk. Eleinte valóban nagyon nehéz helyzetben voltunk, mert a KDSZ nem működött folyamatosan, hiányzott az állandóság ahhoz, hogy tudjanak rólunk, hogy intézményként tartanak bennünket számon...

...de ha csak háromszor játszanak havonta, az óriási hendikep...

...hendikep valóban, de most már odajutottunk, hogy vannak, akik minden előadásunkra jegyet váltanak, hogy az emberek érdeklődnek, mikor játszunk. Sajnos, többször nem tudunk játszani, holott az előadásainkra van igény. Most már az a probléma, hogy nem tudunk eleget tenni ennek az igénynek. Nem azt mondom, hogy hússzor, harmincszor kellene havonta játszani, de hét-nyolc terminus jól jönne, heti két előadás lenne az ideális, maximum tíz.

Amiatt, hogy ritkán játszanak, nem áll fenn annak a veszélye, hogy az előadások szétesnek, hogy minden alkalom szinte új bemutató, nincs meg az érés feltétele?

Az eddigi praxis azt mutatja, hogy nem áll fenn ilyen veszély. Elsősorban mert olyan embereket hívunk, akikről tudjuk, hogy maximálisan profi. Azt persze tudjuk, hogy ha az előadások játszásának nincs meg a kellő dinamikája, akkor a fejlődés, az érés lassúbb.

Hány tagja van a KDSZ-nek?

Hét állandó.

Azok között színészek is vannak?

Nincsenek. A színészeket mindig előadásokra szerződtetjük. Van egy művészeti titkárunk, egy technikai főnökünk, aki mindenesünk, színpadmester is, van három dekoratőrünk, akik szintén mindent csinálnak, meszterek, hegesztenek, szögelnek, faragnak, van egy hangosunk, aki az összes stúdiómunkálatokat végzi, s vagyok én, az igazgató. Heten végezzük tehát kb. tizenhét ember munkáját, mindenki sokkal többet csinál, mint ami a feladata lenne.

Szervezési titkár nincs?

Állandóra nincs, de segít a Gyermekszínház közönségszervezője.

Van kilátás arra, hogy ezen az áldatlan helyzeten változtassanak?

Sajnos, nincs. Elsősorban színész munkahelyeket kértem, mert nagyon alacsony a költségvetésünk, és ennek a terhére nem vehetünk fel senkit sem. Ami pénzt kapunk, az tiszteletdíjakra megy el. A kérést azzal ütötték el, hogy akkor a színészek lakáskérdését is meg kellene oldani. Ez egy nagyon buta kifogás, mert senkinek sem oldották meg a lakásproblémáját, én is albérlésben élek.

Ki tartja el a színházat?

A város, az alapító biztosítja a büdzsét, a hét ember fizetését és a kb. egymilliós produkciós költséget, ezt nemrég emelték.

Ebből hány produkciót lehet kihozni?

Ez jó kérdés, mert soha nem a költségvetésből csinálunk előadást. A pénz ugyanis évi négy részben kapjuk, a színház azonban nem a leosztott

kvartálok szerint működik. Szerencsére segítenek a támogatók, az alapítványok. Persze ez az út sem mindig zökkenőmentes. Amikor a magyar alapítványok késve írták ki a pályázatokat, akkor a tartományi oktatási és művelődési titkárság és a szerb kulturális minisztérium segítségével sikerült a problematikus félét megoldani. Ha ez nincs, lehúzom a redőnyt, és azt mondom, ameddig a tartozásokat nem egyenlítettük ki, nem működünk. Szerencsére mindkét helyen megtélték egy összeget, és általában támogatják a színházat.

Térjünk vissza a produkcióhoz.

Oké. A megítélt pénzekből évi három előadást próbálunk kihozni, vagy négyet. De inkább hármat, mert többet nem tudunk. Sőt olykor, mint tavaly is történt, a harmadik előadás a DiáXínpad produkciója, a *Padlás* volt, amit Mess Attila csinált, s olyan produkcióvá nőtte ki magát, hogy harmadik bemutatónak tekinthették a *Godot* és a *Tragoedia* mellett. Nagyon népszerű volt.

A Padlást is ritkán játszották?

Egy picit többet, mint mást, de azt is ritkán, sajnos, pedig baromi nagy volt rá a kereslet. Akárcsak a SÖRre, amit Shakespeare műveiből hárman állítottunk össze, s Mess Attila rendezett. Kár, mert fontos előadás volt. Azzal próbálkoztunk, hogy lehet minőséges vígjátékot csinálni, intellektuális komikumot művelni, amelyben nem seggberúgás, tortadobálás és káromkodás jelenti a humort. Ezzel azért kellett leállni, mert nem volt rá időpontunk. Szaporodnak az új előadások, amelyeknek terminust kell biztosítani. Nagy gond a terminushiány. Ezért kellett levenni a műsorról Tolnai Szabolcs nagyszerű rendezését, amit Újvidéken csinált (*A mi erdőnk alján*). Ezek a példák is igazolhatják azt a törekvésünket, hogy művészszínházzá váljunk.

Ez lenne a KDSZ igazi profilja, melyben elsősorban klasszikus művek kapnak helyet?

Ez. A jelen pillanatban, amíg le nem jár a mandátumom. Van még egy évem, hogy utána mi lesz, majd kiderül.

Azért a KDSZ létezése nem kérdéses?

Szerintem nem. Inkább én vagyok veszélyben, de ez egy egészen másik dolog.

Azért, mert, ha jól értettem, sokaknak nem tetszik ez a KDSZ? Bevaldom, ezt nem értem.

Én sem. Persze, nem erről van szó. De hogy nem estek annyira nekünk, csak annak köszönhetjük, hogy nincs saját terünk, nincs társulatunk, s ezért nem kell bennünket egyenrangú félként kezelni. Tudomásul veszik, hogy van Kosztolányi, s ezzel le van tojva a dolog.

Ez a viszonyulás miben nyilvánul meg?

Az azokhoz való viszonyban, akik itt dolgoznak. Elfordulnak tőlünk, mintha szekta lennénk. Ez már régóta így van. Magam is megtapasztaltam, amikor a Kosztolányiban vállaltam szerepet. Úgy néztek rám, mintha bűnt követtem volna el. Ezt sohasem értettem, és elfogadni sem akarom. Akik itt dolgoznak, azokat nem úgy kezelik, mint akik komoly alkotómunkát folytatnak. Ennek ellenére a színészek a KDSZ előadásaiban sokszor jobb teljesítményt nyújtanak, mint az anyaszínházban. És nem arról van szó, hogy mi jobbak lennénk, vagy mi tudnánk ennek a titkát, nem tudunk mi semmit, de megpróbálunk előadásokat csinálni, úgy dolgozni, hogy jól érezzék magukat...

...talán az a lehetőség vonzza a színészeket, amit nem mindenütt kapnak meg?

...valószínű, meg az, nem mindegy, mit játszanak, hogy Shakespeare-t, Csehovot...

Csehov! Csehovra még nem gondoltak?

De, Csehovra is, Molière-re is. De nálunk a darabválasztás megbeszélés alapján történik. Van persze nekem is egy elképzelésem arról, mit kellene játszani, de fontos az is, ki mit szeretne rendezni. Mert azt nagyon fontosnak tartom, hogy mindenki azt csináljon, amit szeret.

Ezek szerint van lehetőség arra, hogy a rendezők s talán a színészek is megtervezzék pályájuk alakulását?

Azt hiszem, a szűkös keretek között is van. Annál is inkább, mert a koncepcióba nem szólok bele. Igyekszem biztatni az embereket. Ha látom, hogy valaki szeretne valamit megcsinálni, de hezitál, akkor biztatom. Nem vagyok híve annak, hogy a rendezőknek kiosztják, mit csináljanak. Ilyen esetben is találkozhat rendező és mű, de ez elég ritka. Megpróbálok nyitott lenni. Szeretem, ha valakinek van ötlete, s jön ezt megbeszélni. Most Lavró Ferivel és Ralbovszki Csabával van egy megbeszélésünk, egy Bukowski-estet szeretnének összehozni. Elfogadtam az ötletet, attól függetlenül, hogy Shakespeare-évet terveztem. Ám legyen meg a kedvük. Hogy mikor, idő kérdése, s az is, hogy hol. Mindig ez a probléma, hogy hol. Szeretném, hogy még ebben az évben elkészüljön ez az előadás. Ez lenne a harmadik bemutatónk.

Hol? Hát a színház kistermében, ahol az előadásaikat tartják. Ha már ez szóba került, ez az aránylag szűkös tér befolyásolja-e az egyes előadásokat s általában a KDSZ profilját?

Nem. Mi szeretjük, s megszoktuk ezt a teret. Amikor arról beszélünk, hogy nekünk tér kell, akkor nem saját színházra gondolunk, arra, hogy

építsenek nekünk egy színházat. Illúzió lenne. Olyan térre van szükségünk, ahol mozgatható a nézőtér, a színpad a rendező koncepciójához idomítható. Üres tér kell, ahol a rendező azt csinál, amit akar. Ez nem zárja ki a klasszikus néző- és játéktér felállást, viszonyt sem. Több előadás pont ilyen, van nézőtér és van színpad, csókolom.

Attól függetlenül azonban, úgy érzem, nem leányálom ezt a színházat vezetni.

Nem. Eléggé bele is fáradtam. Nem a munkába, nem abba, hogy új előadásokat kell létrehozni, inkább abba a próbálkozásba, hogy kitágítsuk a színház működését. Hogy komoly multikulturális, multietnikus központ legyünk, ahol mindenfajta művészeti ág képviselteti magát. Marad a színház elsősorban, persze, de körülötte rengeteg más rendezvény legyen. Ehhez kell a hely. Hely nélkül nem megy. Beindítottuk az energiaszínpadot, ahol olyan zenészeket próbáltunk bemutatni, akik annyira nincsenek a médiában jelen, inkább színházi, kortárs modern zenére gondoltunk, olyan zenei irányzatokra, amelyeket nem lehet a rádióban hallani. Szerettem volna állandó kiállításokat rendezni. De egyetlen, ami működik, a DiáXínpad, ami most egy picit szünetel, fagyasztottuk, mert tér-, idő- és anyagi gondjaink vannak.

Egy praktikus kérdés: hol tartják a próbákat?

A Népszínház próbatermeiben. Azt nem várjuk el, hogy a Népszínház ne végezze primáris feladatait miattunk, ne játsszanak, ne próbáljanak, mert mi fogunk játszani, próbálni. Amennyire tudnak, megpróbálnak nyitottak lenni a problémáink iránt. Nem a Népszínház feladata, hogy megoldja KDSZ gondjait.

A KDSZ-nek van állandó technikája?

Persze, de a Népszínház technikáját is használjuk, attól függ, melyik előadásban mire van szükségünk. Ugyanakkor, mert nem rendelkezünk saját térrel, bővítésre nem pályázhatunk. Ebbe fárad bele az ember, hogy szélmalomharcot kell folytatni a közöny ellen, falak ellen megyünk, falakat próbálunk áttörni, azért, hogy valami mozduljon. Lehetetlen. Holott, úgy gondolom, ha valaki dolgozik, eredményeket tud felmutatni, annak nem kellene még plusz valamit produkálni ahhoz, hogy fennmaradása ne legyen kérdéses. Ez a fárasztó.

Ismeri a helyi körülményeket, azért érdekel, van-e lehetőség a helyzet rendezésére?

A kérdés az, hogy hol...

...másutt a városban...

Az nem lenne megoldás, hogy továbbra is másokat terheljünk a problémáinkkal. Egyetlen megoldás lehetséges, hogy teret biztosítsanak a

KDSZ-nek. Ez talán megoldható is lenne, mert nem klasszikus színházra lenne szükségünk, csillárral, bársonyfüggönnyel, hanem adaptálható tér kellene, s ilyen lehetne is találni. De ehhez pénz kell. Nekünk nincs pénzünk, bérbe se vehetünk semmit.

A városnak kellene ezt biztosítania?

A városnak, a tartománynak, az országnak. Mert szerintem elfelejtik, hogy ez a színház ennek a városnak, ennek az országnak a színháza. Nem az én színházam, nem privát. Ez állami intézmény. Mikor mi elmegyünk valahová, másik városba, országba, nem magamat képviselem, magamat is, de Szabadkát is, az országot is.

Külföld! Hallottam, hamarosan Pesten vendégszerepelnek.

Igen, a *Godot*-val és a *III. Richárd*-dal. Volt másról is szó, Párizsról, ez azonban lehetetlen...

Marad Kisvárda...

...hát igen, sajnos, mert csak ez van. Ennél sokkal több kellene. Megpróbálunk Belgrádba is eljutni, hogy jelen legyünk ebben az országban, mert ennek az országnak a színháza vagyunk. De az is fontos, hogy Szabadkán is rendbe jöjjön ennek a színháznak az ügye, mert azok az emberek, akik eljönnek hozzánk, megérdemlik, s azok az emberek is, akik valóban nehéz körülmények között dolgoznak. Ha valaki panaszkodhatna, mi panaszkodhatnánk, de nem tesszük. Nem védekezünk a rossz munkakörülményekkel. A KDSZ nem arról szól, hogy milyen szar körülmények között dolgozunk, hanem azt próbáljuk elérni, szóljon arról, hogy milyen jó előadásokat tartunk.

Nem szóltunk még Vajdaságról, a vajdasági vendégszerepléseket sem sikerült még megoldani.

Igen, beszélünk vendégszereplésekről, hogy menni kéne ide vagy oda, de arról nem beszélünk, hogy nincsenek megfelelő körülmények. A művelődési házak kilencven százaléka nem felel meg egy színház elvárásainak, fűtetlenek is, s a technikáról ne is beszéljünk. Az előadások redukálhatók, de megéri-e, ha az előadás kb. nyolcvan százalékban sérül, s nem azt játszunk, amit itthon, amit eredetileg, pedig ezt kellene látnia annak, aki fizet, s nem egy terepi verziót.

Az interjút GEROLD László készítette